

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

§. XIV [i. e. XIII]. De Causis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

men de adversis. Nam inter nigrum & album datur medium, rubrum, viride, inter amorem & odium similiter, quia possum Petrum quem non novi, & de quo nihil audivi, nec amare, nec odisse. Sic etiam inter bellum & pacem datur armistitium, & in infante nec vitium, nec virtus. Tenenda igitur superius dicta lex, quod nempe unum contrarium alteri per se, non per aliud opponatur. & unum per se, non per aliud tollat alterum; Repugnantia autem non per se, sed per contrarium sibi opponatur & sese tollant.

§. XIV. De Causis.

Causa est, *qua sua vi efficit* &c. hoc est, cuius potestate & virtute influente, fit aliquid, quod antè non fuit. Seu est id, à quo aliquid oritur naturaliter, vel moraliter. Quando oritur naturaliter, vocatur causa physica; quando moraliter, id est, dirigendo; instruendo, consulendo, mandando, dissimulando, &c. est causa moralis.

Nota verò *efficere*, quod ponitur in definitione, non esse strictè accipiendum (aliàs quælibet causa, etiam finalis, formalis & materialis erit efficiens) sed laxè, & hoc sensu, ut significet idem, quod *facit ad esse rei*, vel dando esse, & tunc est causa *efficiens*; vel constituendo, & tunc est *formalis*; vel recipiendo esse, tunc est *materialis*; vel dirigendo & movendo ad esse, quod facit *causa finalis*. Hoc autem significatur per particulam *sua vi*, id est, virtute sibi propriâ, vel activâ, vel passiva, vel forma-

li, vel finali. Ex his collige quadruplex esse
causarum genus, eò quòd quatuor modi sint,
quibus res quælibet esse potest; quælibet e-
nim res habet *finem* propter quem est, cum
nihil sit frustra in rerum natura, eò quòd De-
us & natura oderit, quidquid otiosum est, &
frustra. Deinde quælibet res creata non po-
test esse à seipsa, ergo necesse est ut habeat ali-
quid à quo in rerum universo esse incipiat, &
hæc est *causa efficiens*. Præterea quia Deus
non semper creat, id est, non semper rem facit
ex nihilo, causa autem creata, nec potest quid-
quam facere ex nihilo, ideo prærequirit aliud
quid: ex quo aliquid faciat, vel in quo, &
hæc est *causa materialis*. Denique quia ma-
teria juxta Philosophos non potest esse sine
forma, eò quòd rem oporteat esse in certa spe-
cie, ut constet quid sit, & distingui possit ab
omni re alia, quæ non est talis, requiritur et-
iam *forma*, est enim forma, ratio & modus
quo res est talis, seu hujus speciei, & hujus de-
nominationis (id est tale nomen habet) non
autem alterius; seu est ratio, propter quam res
v. g. est lignum, & non lapis; statua & non
truncus; & propter quam res nominatur lig-
num & non lapis; statua & non truncus; Un-
de sicut differentia cum genere rem metaphy-
sicè constituit in certa specie; ita etiam forma
cum materia facit rem physicè esse in certa
specie physica. Simplicius & clarius sic *Causa
finalis* est finis propter quem aliquid fit; &
cognosci potest interrogatione *quare* v. g.
causa

causa finalis est id, propter quod litteris operam navas, nempe doctrina acquirenda, *Efficiens* est quæ rem efficit, seu facit ut sit, & cognoscitur interrogatione *quis hoc fecit? materialis* est ex qua, vel in qua aliquid fit, & cognoscitur interrogatione *ex qua re, vel in qua re,* est hoc factum. *Forma est ratio* seu modus, non quo res fit vel facta est (unde non cognoscitur interrogatione, quomodo hoc est factum, id est quibus auxiliis) sed quâ constituitur in hac specie & non in alia (& ideo forma vocatur, quia speciem rei, quasi formositatem, & apparentiam confert quâ fit, ut distinguatur ab omni alio, quod non est in hac specie) & hanc denominationem seu nomen accipit, & non aliud. *Seu est modus propter quem res est id, quod est, & non aliud, & dicitur hoc esse & non aliud quid.* v. g. forma statuæ est id, quo lignum hoc habet, ut sit & dicatur statua, & non simpliciter lignum sicut antè: sic forma ollæ est ratio & modus per quam res hoc est, quod sit olla, & non simpliciter limis. Cognoscitur autem ex interrogatione *quomodo,* non quomodo fiat, sed *quomodo appellatur & denominatur istud* aut illud: hoc autem, quod respondetur, est forma, per quam res est talis, & non alia, per hoc enim distinguitur ab omni alio. Pro claritate hîc.

Nota Formam multipliciter dividi à Philosophis. 1. Dividitur in *Physicam*, & *Metaphysicam*. *Physica* est, quæ est in re (ideo & *realis* dicitur) & distinguitur realiter à materia

Ut forma ligni à materia ligni. Metaphysicè
 est, quæ non est distincta realiter à materia
 sua, sed tantum per intellectum separantem
 suâ cognitione unum ab altero v. g. rationale
 ab animali. Unde omnis differentia est forma
 metaphysica, genus autem est materia, quia
 facit cum illa unum Compositum metaphysi-
 cum, sicut v. g. forma ligni cum sua materia
 facit compositum physicum. 2. Dividitur in
 formam intrinsecam, quæ non videtur, nec
 ullo sensu percipitur, & extrinsecam, quæ vel
 visu vel alio sensu percipitur, ut albedo, dul-
 cedo, durities, rotunditas &c. Iterum alia for-
 ma est Naturalis, alia Artificialis. Naturalis
 est, cum qua res quasi nata est, seu quæ illi est
 congenita, vel quæ ei à natura debetur aut
 convenit, uti quod sit & dicatur lignum, facit
 forma naturalis. Artificialis est quam artifex
 inducit, sicut est forma statuæ, quam artifex
 in ligno exsculpsit. Porro materiam etiam esse
 duplicem, unam naturalem, alteram artificia-
 lem etiam certum est. Circa quam se natura
 occupat, est naturalis; Circa quam se artifex
 occupat, est artificialis. Eadem materia sub-
 dividitur in materiam *ex qua*, & *in qua*: mate-
 ria *ex qua*: est res, ex qua aliquid fit, quæ ple-
 rumque definit esse quod fuit, sicut lignum ex
 quo fit ignis. Dixi plerumque: nam non sem-
 per id accidit; lana enim ex qua est pannus, ma-
 net lana, etiam postquam est pannus; unde
 in materia artificiali non semper id evenit,
 quod dictum est. Materia *in qua* est res, in
 quam

quam forma aliqua de novo inducitur priori materiâ non mutatâ, sed manente: sicut lignum, esto in illud forma statux inducatur. Similiter & causa efficiens notari potest, esse duplex, naturalis & artificialis. Naturalis, quæ sine arte efficit: artificialis quæ per artem operatur. Adde etiam causam efficientem moralem dici, quæ non agit aliquid in ipsa re efficienda, sed solum directivè, id est ulterius intellectum, & voluntatem dirigendo, & movendo. Sic causa moralis est, qui docet alterum, qui mandat, suadet &c. aliquid fieri, & ad hanc spectant inventores artium, fundatores urbium, regnorum, religionum, authores librorum & scientiarum. Dividitur etiam causa efficiens in Totalem & Partialem. Totalis est, quæ totum in re aliqua facit. Partialis, quæ non facit sola totum, sed cum altera comparte. Denique nota etiam finalem esse duplicem, ultimam & minùs ultimam. Ultima est finis ultimus, ad quem omnia referuntur, & diriguntur: minùs ultimata est, propter quam quidem aliquid fit, in illa tamen non sistitur, sed itur ulterius: sic quod studeas diligenter, finis ultimus, est in hoc mundo, ut fias v. g. Prælatus, minùs ultimus, ut fias doctus; qui finis refertur ulterius, quia ideo vis esse doctus, ut fias Prælatus.

Modus ponendi argumentum à causis est ut in antecedenti ponatur causa, & in consequenti effectus, qui vel laudetur vel vituperetur, ideo quòd causa sit laudabilis, aut vitupe-

rabilis. Potest etiam in consequenti negari effectus de aliquo, si antehac causa est negata, & illi non convenit: sicut vicissim effectus alicui potest attribui, si ei causa fuit attributa, sic affirmato sine de aliquo, etiam medium (quod in causa finali est effectus, quia finis facit, ut medium assumatur) quod juvat affirmo, aut removeo quod impedit v. g. Juveni est scientia amanda, ergo etiam diligens studium, vel, ergo otium fugiendum. Sic Cicero arguebat pro Milone: Clodius oderat Milonem, ergo cupiebat illum esse occisum: cædes enim est effectus odii, odium causa. Aut negatâ causâ finali, negatur effectus: non amas scientiam, ergo nec diligens studium: non est curas in patriam, ergo mane in curriculo studiorum. Sic etiam in causa efficiente illâ affirmatâ, aut negatâ, affirmatur aut negatur effectus: ut sol ortus est, ergo est dies: non est ignis in fornace, ergo nec calor. Itemque affirmantur (debent autem affirmari de causa in ratione causæ, seu quia causa est, aliàs non sequitur bene; v. g. Pharisei sunt improbi, ergo & doctrina illorum, quia illi non docent ideo, quod improbi sint: bene autem sequitur, Hæresiarchæ sunt improbi, ergo & illorum doctrina) aut negantur de causa efficiente, affirmari & negari etiam possunt de effectis: ut homo doctus æstimandus, ergo & doctrina. Consilium Petri non fuit sapiens, ergo nec opus inde secutum.

Nota hos duos argumentandi modos etiam

am

am in causa formali servari; nec multum differunt in materiali; v. g. agri sunt lapidosi, ergo in iis vix quidquam excrescet. Materia Rhetoricæ sunt res omnes, ergo Rhetorica est latissima scientia. Corpus hominis est mortale, ergo & homo, qui fit ex corpore, est mortalis; sicut è contra à forma v. g. Animus hominis est immortalis, ergo & homo ex animo constans est immortalis, & aspirare debet ad immortalitatem.

Nota 2. Si ostendas aliquid fuisse causam hujus effectus totalem, tunc in consequenti etiam negare potes causam esse omne aliud v. g. Petrus solus occidit, ergo non Paulus.

§. XV. De Effectis.

Effectus est res, ab aliqua ex causis proveniens. Et quia quatuor sunt Causæ, etiam quadruplex est effectus, cum cuilibet causæ suus effectus correspondeat, nec aliter in effectuum cognitionem venire possimus, quam per causas. Unde quoties scire voles ad quam causam hic effectus pertineat, considera prius qualem causam habeat, & tum videbis in quo genere causæ sit effectus v. g. Bellum est effectus pacis, quia bellum oritur à pace; sed in quo genere causæ? ut hoc scias interroga v. g. quis efficit bellum an pax? nequaquam; igitur pax non est causa efficiens belli, sed milites juxta dicta de causis. Interroga ulterius quare ducatur bellum? propter pacem; ergo bellum est effectus pacis in genere causæ finalis, non in genere causæ efficientis. Effectus
causæ